

İklim Değişikliği ve Toplumsal Cinsiyet *Politika Belirleme Süreçleri*

*Dr. Nuran Talu**

Özet

İklim değişikliği, başlangıçta bilimsel ve teknik bir konu olarak görülmesine karşın artan bilgi temelleriyle etkilerinin çok daha kapsamlı olduğu anlaşılmıştır. İklim değişikliği bir çevre sorunu olarak görülmekle birlikte aynı zamanda sosyo-ekonomik bir sorundur. Bu nedenle iklim değişikliğini tam olarak anlamak ve başa çıkabilmek için sosyal, ekonomik ve siyasi konuların bir arada ele alınmasını sağlamak lazımdır.

İklim değişikliği ile mücadelede toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemi ilk bakışta anlaşılmamaktadır. Bunun nedeni bu alanda verilerin, araştırmaların ya da vaka incelemelerinin yok denecek kadar az olmasındandır. Oysa iklim değişikliği ile mücadelede toplumsal cinsiyetin anlamını vurgulayan bir dizi faktör vardır ve iklim değişikliğinin kaçınılmaz olduğu durumlara ve etkilere uyum sağlayabilmek ya da iklim değişikliğini önleyebilmek için bu faktörleri dikkate almak önemlidir.

Anahtar Sözcükler: İklim değişikliği; kadın, politika, hukuk, toplumsal cinsiyet.

* Küresel Denge Derneği Başkanı.

Makalenin gönderilme tarihi: 09.08.2017; Kabul tarihi: 15.09.2017.

Climate Change and Gender *Policy Making Processes*

Abstract

While climate change was initially regarded as a scientific and technical issue, the gradually increasing bases of knowledge have shown that the dimensions of this issue are far more extensive. Climate change is a socio-economic problem as well as an environmental one. For this reason, in order to fully understand and cope with climate change, it is necessary to ensure that social, economic, and political issues are addressed together.

The importance of gender equality in combating climate change is not perceived at first sight because data, research or case studies in this field are negligible. However, there are a series of factors emphasizing the significance of gender and the importance of women to combat climate change, and it is important to consider these factors to be able to achieve adaptation to the impacts in cases where climate change is inevitable or to be able to prevent it.

Key Words: Clime change, women, politics, law, gender.

Giriş

İklim değışikliği konusundaki genel kaygılar enerji politikalarını çevreyle ilgili tartışmalarının merkezine oturtmuştur. Bununla birlikte, gezegenin sürdürülebilirliği için kaygı duyulması gereken ve yaşamsal öneme sahip başka farklı pek çok konu vardır. İklim değışikliği ile mücadelede başarılı olmanın yolu ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik ilgili tüm unsurların kalkınma modellerine dahil edilmesi bir yana, daha da önemlisi sosyal adaletin tesis edilmesinden geçmektedir.

Sosyal adalet açısından bakıldığında kadınların, özellikle yerel doğal kaynaklara aşırı bağımlı olan gelişmekte olan ülkelerde ve topluluklarda yoksulların önemli bir bölümünü oluşturması nedeniyle, iklim değışikliğinin etkilerine karşı önemli oranda savunmasız durumda bulunmaları olasıdır. Ayrıca, mülkiyet hakları, bilgiye erişim ve kültürel, sosyal ve ekonomik alanlarda kadın ve erkekler arasındaki geleneksel rol farklılıkları nedeniyle iklim değışikliğinin etkileri, kadınları ve erkekleri farklı şekilde etkilemektedir.

İklim değışikliğinin kadın ve erkekler arasındaki eşitsizlik üzerindeki etkileri, sadece kısa dönemde ortaya çıkan etkiler ve davranış değışiklikleri ile

sınırlı değildir. Bu etkiler aynı zamanda kadın erkek ilişkilerinde daha sonradan da değişikliklere neden olurlar. Geleneksel üretimle ilgili görevler için daha fazla zaman harcanması, geleneksel iş rollerini yeniden güçlendirir ve kadınların başka roller oynamaya başlayabileceği bir değişimi engeller. Kadınların afetler ve çevresel kriz dönemlerinde geleneksel rolleri açısından başkalarına bakmakla yükümlü olmaları nedeniyle bu görevin beraberinde getirdiği artan yük, kadınların daha az hareket etmesine neden olur, bu da onları geleneksel olmayan diğer faaliyetlere yönelme fırsatlarını sınırlandırmaktadır. İklim değişikliği ile mücadele politikalarının oluşumuna kadınların aktif paydaşlar olarak dahil edilmemesinin nedenlerine bu açıdan yaklaşmak lazımdır.

1. İklim Değişikliğinin Bilimsel Temelleri

Günümüzde iklim bilimciler tarafından dünya iklim sisteminde hızlanan bir değişikliğin olduğu kabul edilmiştir. İklim sistemini oluşturan atmosfer, hidrosfer ve litosferde değişimler başlamış, doğal denge bozulmuş, bunun sonuçları da iklimi etkilemiştir. İklim değişikliğinin daha önceki hiçbir dönemde bu kadar hızlı gerçekleşmediği, insan etkisinin ise daha önceki değişikliklerde olmadığı kadar rol oynadığı bilimsel olarak kanıtlanmış durumdadır.

Bilimsel çalışmalar, küresel boyutta bir ısınma ile ortaya çıkan iklimdeki bu değişikliklerin ve bozulmaların önlemler alınmasına rağmen, yakın gelecekte ciddi sorunların yaşanmasına neden olabileceğini göstermektedir. Bu değişikliklerin temel nedeni, yerkürenin ısınım dengesinin değişime uğramasıdır. Güneş ısınımı ile yer ısınımı arasındaki mevcut dengeyi değiştiren herhangi bir etmen, iklim sistemini de etkilemektedir. Bu etmenler, kimi zaman doğal süreçlerle kimi zaman da insan kaynaklı faaliyetler nedeniyle ortaya çıkmaktadır.

Bugün atmosfere salınan sera gazları, insan kaynaklı iklim değişikliğinin en önemli nedeni olarak bilinmektedir.¹ Sera gazlarının insan faaliyetleri sonucu atmosferde artması, gezegenin uzun dalgalı ısınım yoluyla soğuma etkinliğini zayıflatmasına, sera etkisi yaratmasına ve kürenin ısınmasına yol açmıştır.²

¹ Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne taraf olan ülkeler altı adet sera gazının salımlarının azaltılmasından sorumludur. Bu gazlar: CO₂ – Karbondioksit, CH₄ – Metan, N₂O – Diazot Monoksit, PFCs – Perflorokarbonlar, HFCs – Hidroflorokarbonlar ve SF₆ – Kükürt Heksaflorit'dir. Kyoto Protokolü'nde yer alan sera gazları; CO₂, N₂O ve CH₄'e ilave olarak sülfür heksaflorid (SF₆), hidroflorokarbonlar (HFC'lar) ve perflorokarbonlar (PFC'lar) olarak listelenmiştir.

² REC Türkiye, A'dan Z'ye İklim Değişikliği, Ankara, 2015.

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, iklim değişikliğini “*Karşılaştırılabilir zaman dilimlerinde gözlenen doğal iklim değişikliğine ek olarak, doğrudan veya dolaylı olarak küresel atmosferin bileşimini bozan insan faaliyetleri sonucunda iklimde oluşan değişiklik*” olarak tanımlamaktadır.³

İnsan kaynaklı iklim değişikliği; kömür, petrol ve doğal gaz gibi doğal enerji kaynakları olan fosil yakıtların yakılması, ormansızlaştırma ve sanayi süreçleri gibi insan etkinliklerinden ötürü atmosfere salınan sera gazı oranındaki hızlı artışın sera etkisini kuvvetlendirmesi ve arazi kullanım alışkanlıklarının değişmesi sonucunda yerkürenin ortalama yüzey sıcaklığında meydana gelen artış nedeniyle iklimlerde yaşanan değişiklikler olarak ifade edilmektedir.⁴

Bilim dünyası, sera gazı salımlarında ve yerkürenin ısısında yaşanan artışı Sanayi Devrimi’nden bu yana açık bir şekilde gözlemlemiştir. Sanayi Devrimi’nden önceki dönemde atmosferdeki karbondioksit - sera gazları içerisinde esas belirleyici olan gaz - yoğunluğu 280 ppm⁵ (bir milyonda iki yüz seksen sekiz parçacık) olarak ölçülmüşken, Nisan 2017’de bu yoğunluğun tüm zamanların en yüksek seviyesi olan 410 ppm seviyesini geçtiği gözlemlenmiştir. Bu sonuç atmosferik karbondioksit seviyesinde yeni bir rekor demektir.⁶

Atmosferdeki karbondioksit oranının, güvenilir sınır olan 350 ppm’i aşmış olması, yeryüzünde yaşamın sürekliliğini sağlayan hassas dengenin bozulmakta olduğunun önemli bir göstergesidir. Milyonlarca yıldan beri bu seviyelere ulaşmamış olan bu oran, atmosferdeki sıcak havanın daha fazla tutulmasına ve insan kaynaklı iklim değişikliğinin daha da hızlı bir şekilde gerçekleşmesine neden olmaktadır.

İklim değişikliğinin birçok sistemi bir arada etkilemektedir. İklimin değişmesi ile birlikte dünyada yağış düzeni bozulmakta, bu durum aşırı hava olaylarına yol açmakta, dolayısıyla iklim temelli doğal afetler artmaktadır. Artan sıcaklıklar, bitkisel üretim dönemlerini değiştirip gıda sistemini etkilemekte ve doğaya dayalı üretim yapan tarım ve hayvancılık gibi sektörlerde çalışan kesimlerin geçim kaynaklarını tehdit etmektedir. İklim değişikliğinden

³ Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (United Nations Framework Convention on Climate Change/UNFCCC), Madde 1.

⁴ www.unfccc.int. Erişim: 29 Temmuz 2017.

⁵ ppm: Milyonda bir parçacık (parts per million).

⁶ Bu ölçümler ABD’deki Ulusal Okyanus ve Atmosfer Dairesi (National Oceanic and Atmospheric Administration/NOAA) tarafından düzenli olarak yapılmaktadır (<http://www.esrl.noaa.gov/gmd/ccgg/trends/>).

özellikle su kaynaklarına dayanan tarımsal yapı ve ürün desenleri etkilenmekte, hassas ekosistemler ve türler yok olmaya başlamaktadır. Ayrıca, buzulların erimesiyle birlikte okyanuslar ve denizlerin seviyesinin yükselmesi ada devletlerine ve kıyı bölgelerinde deltalara zarar vermektedir.

2. İklim Değişikliği ve Toplumsal Cinsiyet Faktörü

İklim değişikliği, başlangıçta bilimsel ve teknik bir konu olarak görülmesine karşın artan bilgi temelleriyle etkilerinin çok daha kapsamlı olduğu anlaşılmıştır. İklim değişikliği bir çevre sorunu olarak görülmekle birlikte aynı zamanda sosyo-ekonomik bir sorundur. Bu nedenle iklim değişikliğini tam olarak anlamak ve başa çıkabilmek için sosyal, ekonomik ve siyasi konuların bir arada ele alınmasını sağlamak lazımdır.

İklim değişikliği ile mücadelede toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemi ilk bakışta anlaşılmamaktadır. Bunun nedeni bu alanda verilerin, araştırmaların ya da vaka incelemelerinin yok denecek kadar az olmasındandır. Oysa iklim değişikliği ile mücadelede toplumsal cinsiyetin anlamını vurgulayan bir dizi faktör vardır ve iklim değişikliğinin kaçınılmaz olduğu durumlara ve etkilere uyum sağlayabilmek ya da iklim değişikliğini önleyebilmek için bu faktörleri dikkate almak önemlidir.

İklim değişikliği aynı zamanda bir insani gelişme konusudur. Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporu (2007), iklim değişikliğinin insan özgürlüklerini ve seçimlerini sınırlandırma tehdidini içerdiğini kabul etmekte ve özellikle toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile iklim riskleri ve olumsuz etkilenebilirlik durumları arasında bağlantı olduğunu vurgulamaktadır.⁷ Örneğin, iklim değişikliği karşısında yoksullar, kadınlar ve erkekler dahil olmak üzere farklı grupların farklı şekillerde etkileneceği gerçeği dikkate alınmadan, yoksulluğun ortadan kaldırılması veya insani gelişmenin teşvik edilmesi mümkün değildir. Çünkü iklim değişikliği, yoksul bölgeleri, toplulukları ve kişileri, etkilere uyum sağlamak için en az kaynağa sahip olmaları nedeniyle orantısız olarak etkilemektedir. Kadınların, dünyadaki yoksulların yaklaşık % 70'ini oluşturdukları tahmin edilmekte olup bu açıdan da iklim değişikliğinden daha çok etkilenmeleri olasıdır.

İklim değişikliğinin mevcut eşitsizlikleri ve özellikle toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini artırdığı ve kadınlar üzerinde farklı etkiler yarattığı son yıllar-

⁷ Human Development Report 2007/2008, Director and Lead Author: Kevin Watkins, United Nations Development Programme, New York, ss. 30, 33, 44.

da yaygın bir şekilde kabul görmeye başlamıştır. Erkekler ve kadınlar arasında toplum, iş ve aile yaşamında cinsiyete özgü roller nedeniyle yapısal farkların mevcudiyeti, her iki cinsiyetin iklim değişikliğinden olumsuz etkilenebilirliği ve etkilere uyum sağlama kapasitesi; yaş, etnik köken, sınıf, gelir düzeyi, din ve cinsiyete göre sosyal açıdan farklılık göstermesine neden olmaktadır. Bu açıdan iklim değişikliği ile mücadelenin her alanında her cinsiyetin kendilerine özgü ihtiyaç ve önceliklerini dikkate almak ve kadınlar ve erkekler üzerindeki etkilerinin sadece kısa dönemde ortaya çıkan etkiler ve davranış değişiklikleri ile sınırlı olduğunu düşünmemek lazımdır.

Kadınlar ve erkekler, iklim değişikliği algıları ve bu olguyla başa çıkış biçimleri açısından farklılık göstermektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerde yapılan araştırmalar kadınların iklim değişikliği konusunda erkeklere oranla daha net bir bilince/farkındalığa sahip olduklarını ve iklim değişikliğini daha tehlikeli bir olgu olarak algıladıklarını ortaya koymuştur. İklim değişikliği ile mücadeleye yönelik önlemlerin değerlendirilmesinde de cinsiyetler arasında anlamlı farklar gözlemlenmektedir. Erkekler teknik çözümlere güvenirken, kadınlar daha çok yaşam biçiminin değiştirilmesi için (yeşil alan talebi, enerjinin, suyun az tüketilmesi gibi) çaba harcamaktadır.

Toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler iklim değişikliğine karşı kırılganlığı artırıcı bir rol oynamaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kırsalda yaşayan kadınlar, iklim değişikliğinden etkilenen grupların başında gelmektedir. Kır kadınları, doğal kaynakların birincil kullanıcıları olmaları ve ücretsiz tarım işlerinde çalışmaları gibi geleneksel rolleri nedeniyle, tehdit altında olan doğal kaynaklara geçimlikleri açısından daha bağımlıdır. İklim değişikliğinin etkileri doğal kaynakların teminini giderek zorlaştırdığı için kadınlar gündelik hayatlarında, örneğin su ve gıda temininde iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine erkeklere oranla çok daha çok maruz kalmaktadır.⁸

İklim afetlerinin yönetimine dair bazı araştırma sonuçları ve vaka çalışmaları cinsiyetler arasında bir dizi farklılığı su yüzüne çıkarmıştır. Örneğin 1991 yılında Bangladeş'teki siklon ve sel felaketinde kadınlarda ölüm oranı erkeklerin ölüm oranının beş katı olarak tespit edilmiştir. Bunun nedeni, Bangladeş'te verilen sel tehlikesi alarmları halka açık yerlerde erkekler arasında kulaaktan kulağa yayılırken, ev içinde ailelerin diğer fertleri –kadınlar, genç kızlar ve çocuklar gibi– uyarılamamıştır. Kadınların, yanlarında bir erkek olmadan evden çıkmaları yasak olduğu için, kadınlar ailenin erkeklerinin gelip

⁸ TALU, Nuran, Türkiye'de İklim Değişikliği Siyaseti, Editör: İsmail Yılmaz, Phoenix Yayınevi, Ankara, Kasım 2015.

kendilerini güvenli bir yere götürmelerini beklerken ölmüştür. Yine Hint Okyanusunda 2004 yılında yaşanan Tsunami felaketinde ölenlerin yüzde 67'sini kadınlar oluşturmuştur.

İklim felaketlerinde kadınların fiziksel dezavantajı sosyal normlarla daha da artmaktadır. Kıyafetleri dahi kadınlara felaketlerden kurtulmak için engel çıkarmaktadır. Bangladeş siklonunda kadınlar geleneksel kıyafetleri olan 'sari'ler (Sari: Bangladeş, Hindistan ve Pakistan gibi Güney Asya ülkelerinde kadınların giydiği, ipek ya da pamuktan dokunmuş, dikiş ya da iğne kullanılmaksızın gövdeye uydurulan, tek parçalı ayağa kadar uzun ulusal giysi) yüzünden koşamamış, yüzememiş ve hayatlarını kaybetmiştir.

Yine Bangladeş'teki vakalarda soyadını devam ettirmek uğruna, bazı babaların kızları yerine oğullarını kurtarmış olmaları, iklim afetlerinde sosyal normlara teslim olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin çarpıcı bir örneğidir.⁹

Kadınların ve erkeklerin iklim afetlerinden farklı etkilendiklerini gösteren değişik bir örnek, Orta Amerika'da bu kez erkek ölümlerinin daha çok olduğu Mitch Kasırgasıdır. Buradaki farklılığın nedeni ise, erkeklerden kahramanlık bekleyen ve onlara risk alma cesareti veren toplumsal cinsiyet normlarıdır. Bu kasırgada erkekler, sağ kalmış olabileceğini düşündükleri yakınlarını ararken ve doğal afetler sonrası enkaz kaldırma çalışmaları sırasında kadınlara oranla daha çok sayıda hayatını kaybetmiştir.¹⁰

Yaşanan bu olaylara geniş bir açıdan bakıldığında, her iki cinsiyetin de iklim afetleri karşısındaki kırılganlığını, sosyo-ekonomik statülerine ve dayatılan kültürel davranış rollerine bağlamak mümkündür.

İklim değişikliği ile mücadele çalışmalarında toplumsal cinsiyet faktörünü tüketim normları açısından da ele almak gerekmektedir. Genelde, insanların tüketim taleplerinin (kimin neyi satın aldığı ve satın alma kararlarını kimin verdiği gibi), üstlenilen cinsiyet rolleriyle ilişkili olduğu bilinmektedir. Buradan bakıldığında kadınların ve erkeklerin sebep olduğu karbondioksit (CO₂) emisyonları açısından iklim değişikliğine katkılarının farklılık gösterdiğine dair bazı araştırmalar mevcuttur. Örneğin; İsveç'te orta yaşlı erkekler, kadınlardan iki kat fazla enerji tüketmekte ve bu ölçüde dolaylı olarak saldıkları CO₂ ile iklimi değiştirmektedir. Enerji tüketimindeki bu fark; bir yandan kadın ve erkek arasındaki motorlu araç kullanımındaki sayı farkından, öte yandan erkeklerin kendilerini arabalarıyla özdeşleştirmelerinden ve cinsiyetlerini güç faktörü zannetmelerinden ileri gelmektedir.

⁹ <http://www.unwomen.org/en/news/stories/2015/9/bangladesh-climate-change>.

¹⁰ <http://www.unwomen.org/en/news/stories/2015/9/bangladesh-climate-change>.

Kadınları sadece iklim değişikliğinden olumsuz etkilenen yardıma muhtaç kurbanlar olarak görmek eksik, hatta bazen yanlışlara götüren bir bakış açısıdır. Oysa kadınlar iklim değişikliğinin mağduru olmakla kalmayıp, sebebi de olabilir. Daha da önemlisi kadınların iklim değişikliği mücadele politikalarının şekillenmesinde ve uygulamalarda üstlenecekleri çok önemli roller vardır. Ancak bu sorumluluklar görmezden gelinmektedir.¹¹

Bugün birçok ülkede kadınların evlerdeki esas enerji yöneticileri, iklime dayanlı tarıma geçişte gıda sisteminde önemli aktörler olduğu, sürdürülebilir enerji ve ulaşım alanları gibi düşük karbon kalkınma ekonomilerini etkileyecek güçlü aktörler olabilecekleri gerçeği göz ardı edilmektedir. Bugüne kadar iklim değişikliği ile mücadele için inşa edilen politikaları oluşturan karar mekanizmalarına kadınların katılımı son derece kısıtlı olmuştur. Söz konusu karar alma düzeylerinde erkeklerin ve erkek perspektifinin ağırlıklı olması, ne yazık ki kadınların geleneksel uygulamalarından gelen bilgi ve deneyimlerinden iklim mücadelesinde yararlanılamamasına neden olmaktadır.

Görüldüğü üzere, iklim değişikliği ile mücadelede azaltım, uyum, finansman temini, teknoloji transferi ve kapasite geliştirme gibi alanlarda toplumsal cinsiyet analizine önemle gerek duyulmaktadır. Böylece bu alanda toplumsal cinsiyete duyarlı öncelikler ve ihtiyaçlar öne çıkarılabilecektir. Bunun için kadınların iklim değişikliği ile mücadele politikalarının, hemen her yönetim düzeyinde-küresel, bölgesel, ulusal ya da yerel-toplumsal cinsiyete duyarlı olması için söz sahibi olması gerekmektedir.

3. Toplumsal Cinsiyetin Küresel İklim Çerçevesinde Yeri

Uluslararası düzeyde iklim değişikliği ile mücadele politikalarında cinsiyete dayalı bakış açısının yer alması için yapılan çalışmalar için öncelikle, doğru- dan ilgili olmamakla beraber 90'lı yıllardan bu yana, çoğu Birleşmiş Milletler (BM) şemsiyesi altında yürürlükte olan çevre, kadın ve kalkınma politikaları ile ilgili bir dizi kural koyucu çerçevelerde (Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi, Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu, Gündem 21, Hyogo Eylem Çerçevesi, Rio+20 Sonuç Belgesi, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri gibi) yer alan toplumsal cinsiyet eşitliği kararlarını dikkate almak lazımdır.

Bu kararlar devletlerin bugüne kabul etmiş olduğu toplumsal cinsiyet

¹¹ TALU, Nuran, Türkiye'de İklim Değişikliği Siyaseti, Editör: İsmail Yılmaz, Phoenix Yayınevi, Ankara, Kasım 2015.

eşitliği, kadınların insan hakları ve sürdürülebilir kalkınma alanları arasında somut bağlantılar tesis etmekle birlikte, aynı zamanda iklim değişikliği ile mücadele politikalarını belirleme süreçleriyle de bütünleşmektedir.

3.1. CEDAW ve İklim Değişikliği

Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women/CEDAW) kadınlar ve erkekler arasında eşitliğin teşvik edilmesine yönelik en spesifik uluslararası insan hakları antlaşmasıdır. Sözleşme'nin odak noktası, kadınların ve erkeklerin özlü eşitliğe dayalı olarak 'bütün ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve siyasi haklardan yararlanmalarının sağlanmasıdır. Bu çerçevede CEDAW, devletler nezdinde her sektörde toplumsal cinsiyete duyarlı politikaların benimsenmesi için somut eylemleri hayata geçirmeye devam etmektedir.

Son dönemlerde CEDAW platformlarında iklim değişikliği ile ilgili küresel politikalara toplumsal cinsiyet faktörlerini dahil edilmesiyle ilgili bazı kararların alındığı bilinmektedir.¹² Bu kararlara binaen CEDAW Taraf Devletleri; iklim değişikliği politikalarının işaret ettiği bütün alanlarda cinsiyet eşitliğini garanti edecek somut önlemleri almaya çağrılmaktadır.

CEDAW politikaları çerçevesinde, iklim değişikliği ile mücadelede cinsiyet eşitliği için özellikle afet riski azaltılması temasına odaklanılmakta ve devletlerin ve diğer paydaşların toplumsal cinsiyete duyarlı iklim değişikliği ve afet risk azaltma önlemlerinin geliştirilmesinde dikkate almaları gereken bazı spesifik konulara dikkat çekilmektedir. Örneğin, kadınların iklim değişikliğine bağlı felaketlerin yönetilmesinde erkeklere oranla daha çok etkilenmelerinin yanında, yükselen sıcaklıklara karşı daha savunmasız olmaları, iklim değişikliği ile gelen sağlık sorunlarını sorgulamaya bir başlangıç teşkil etmiştir.

CEDAW'ın uygulama araçlarından olan Pekin Eylem Platformu, uluslararası toplumun toplumsal cinsiyete ilişkin birçok önemli alanda çalışmalar yapma kararlılığını ortaya koyan bir belgedir. Platform, toplumsal cinsiyet eşitliği ve çevre alanındaki çalışmaların etkinliğinin izlenmesi açısından öteden beri bazı göstergeler kullanmaktadır. Bu göstergeler, çeşitli düzeylerde kamu sektöründe iklim değişikliği karar verme süreçlerine kadınların katılımı-

¹² Sözleşme'nin 2. Maddesi kapsamında alınan Tarafların Öz/Çekirdek Yükümlülükleri Hakkında 28. No.lu Genel Tavsiye Kararı (CEDAW/C/GC/28, 2010).

nı ve çevre ve iklim değişikliği ile ilgili alanlarda eğitimin bölümlere ayrılmasını ölçmektedir.

Uluslararası iklim müzakereleri açısından bakıldığında; *Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi*'ne (United Nations Framework Convention on Climate Change/UNFCCC), Taraf¹³ Devletler 2012 yılındaki Konferansta (Doha, COP18) aldıkları bir kararla, UNFCCC ve Kyoto Protokolü çerçevesinde oluşturulan karar verici tüm organlarda kadınların katılımının artırılması ve kadınların ve erkeklerin gereksinimlerini eşit şekilde karşılamayı amaçlayan etkin bir iklim değişikliği politikasının oluşturulması için CEDAW ile Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformuna uygun olarak yeni adımlar atılması gerektiğini kabul etmişlerdir.¹⁴

Böylece, cinsiyete duyarlı iklim politikalarının uygulanmasına ilişkin başlıca zorluklar ortaya çıkmaya başlamış ve CEDAW Sözleşmesinde ve diğer uluslararası insan hakları belgelerinde ifadesini bulan kadının insan haklarına dayalı yaklaşımların devletler tarafından ulusal iklim politikalarının toplumsal cinsiyete duyarlı bir şekilde uygulanması ihtiyacına güçlü bir vurgu yapılmıştır.¹⁵

3.2. UNFCCC Kararlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Giriş Noktaları

İklim değişikliği ile mücadelede Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında bugün yürürlükte olan uluslararası iklim anlaşmaları sırasıyla Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (21 Mart 1994), BM Kyoto Protokolü (16 Şubat 2005) ve BM Paris İklim Anlaşmasıdır (4 Kasım 2016). Bu anlaşmaların tamamının hazırlık ve kabul süreçlerinde taraflarca kabul edilen ve sözleşmelerin/protokollerin uygulanmasında eşitlik, barış adalet gibi temel ilkeleri barındıran bir dizi deklarasyon, karar, sonuç belgesi ve mutabakat metni mevcuttur. (Nairobi Çalışma Programı, Bali Yol Haritası, Kopenhag Mutabakatı gibi)

Ancak toplumsal cinsiyet eşitliği etmenlerinin iklim değişikliği ile ilgili uluslararası hukuk belgelerine dahil edilmesi ve buna bağlı olarak iklim mücadelesinde cinsiyetler arası eşitliğin sağlanmasının tarafların sorumluluklar-

¹³ Taraflar: BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine Taraf ülkelerin hükümetleri.

¹⁴ UNFCCC Taraflar Konferansı/COP: Conference of the Parties to the United Nations Framework Convention on *Climate Change*.

¹⁵ CEDAW'ın iklim değişikliği ile ilgili ilk kararı: "*Statement of the CEDAW Committee on Gender and Climate (2009)*".

dan biri olarak kabul görmesi uzun zaman almıştır. Çerçeve Sözleşmenin dünya gündemine girdiği 1992'den bu yana toplumsal cinsiyet konusuna bir süre hiç değinilmemiş, uluslararası müzakereler daha çok ekonomik ve teknokratik tartışmaların etrafında yoğunlaşmıştır. Bu nedenle genelde eşitlik ve özeldede ise toplumsal cinsiyette eşitlik konularını iklim değişikliğine dair politikalara dahil etmek çok zor olmuştur.

Oysa iklim değişikliğinin farklı kuşaklar üzerinde farklı etkileri olduğu gibi farklı cinsiyetler üzerinde de farklı etkileri olmaktadır. Uluslararası ya da ulusal platformlarda etkin bir iklim politikası yürütebilmek için bu alandaki eşitlik, adalet ve hakkaniyet anlayışının ve dolayısıyla cinsiyetler-arası eşitliğin nasıl ve neden önemli bir etken olduğunu anlamak önemlidir.

Küresel iklim çerçevelerine toplumsal cinsiyete dair atıflar 2001 yılından itibaren dahil edilmeye başlanmıştır. Bu konu ilk kez UNFCCC 7. Taraflar Konferansında (Marakeş, COP7) taraf devletlerce kabul edilen *Marakeş Uzlaşmaları* kararlar paketinde yer almıştır.¹⁶ Marakeş kararları, uluslararası iklim konferanslarında ve UNFCCC kapsamında oluşturulan organların tümünde Tarafların temsiline kadınların daha fazla sayıda katılmasını toplumsal cinsiyet dengesi açısından ele alan özgün kararlardır.

Sonraları süregelen süreçte Birleşmiş Milletler bünyesindeki kadın örgütlerinin (BM Kadın/UN Women gibi) ve kadın sivil toplum örgütlerinin iklim değişikliğiyle ilgilenmeye başlaması ile birlikte, uluslararası iklim müzakerelerinde toplumsal cinsiyet konusu daha geniş kapsamda tartışılmaya başlanmıştır.

Bu çerçevede, 2007 yılında, UNFCCC 13. Taraflar Konferansındaki (Bali, COP13) müzakerelerde kabul edilen Bali Eylem Planında *Toplumsal Cinsiyet ve İklim Değişikliği Modülleri* yer almıştır. Bu modüllerde; i) toplumsal cinsiyetin iklim değişikliğine dâhil edilmesi için bir çerçeve olarak uluslararası hukuk araçlarının kullanılması, ii) iklim değişikliğinin etkilerine uyum çalışmalarına toplumsal cinsiyetin dâhil edilmesi, iii) olumsuz sonuçların hafifletilmesi ve uyumla ilgili önlemlerin desteklenmesi amacıyla teknoloji geliştirme/ transferi konusunda toplumsal cinsiyete duyarlı stratejiler geliştirilmesi ve iv) iklim değişikliği finansman mekanizmalarına toplumsal cinsiyetin dâhil edilmesi hakkında önemli bir dizi karar yer almıştır.¹⁷

¹⁶ "Decision -/CP.7: Improving the participation of women in the representation of Parties in bodies established under the United Nations Framework Convention on Climate Change and the Kyoto Protocol"(Marrakesh Accords, 2001).

¹⁷ TALU, Nuran, Türkiye'de İklim Değişikliği Siyaseti, Editör: İsmail Yılmaz, Phoenix Yayınevi, Ankara, Kasım 2015.

Bu kararlar, toplumsal cinsiyet ve iklim değişikliği üzerine uluslararası kadın sivil toplum ağlarının oluşmasını getirmiş ve bu örgütlerle BM kadın kuruluşları arasında tesis edilen ortaklıklarla iklim mücadelesinde kadın bakış açısına daha fazla önem verilmesi için uluslararası topluma önemli mesajlar verilmiştir.

UNEP, UNDP, IUCN, Kadının Çevre ve Kalkınma Örgütünün (Women's Environment and Development Organization/WEDO¹⁸) işbirliği ile Bali'de kurulan *Küresel Toplumsal Cinsiyet ve İklim Değişikliği İttifakı* (Global Gender and Climate Alliance/GGCA) bu örgütlerden biridir. GGCA, uzun süredir kadın ve iklim değişikliği bileşeninde bir yandan farkındalık yaratmak için çalışmakta öte yandan hükümetlerin iklim müzakere zeminlerinde aktivist faaliyetlerine devam etmektedir. Yine global organizasyonlardan olan *Tarım ve Doğal Kaynak Yönetiminde Değişim için Kadın Örgütü* (Women Organizing for Change in Agriculture and Natural Resource Management/WOCAN¹⁹) *Toplumsal Cinsiyet ve İklim Değişikliği – Kadınlar için İklim Adaleti Ağı* (GenderCC – Women for Climate Justice²⁰) ve *Kadınların Yeryüzü ve İklim Eylemi Ağı* (Women's Earth and Climate Action Network/WECAN,²¹ 2011) gibi kadın sivil oluşumları dünyanın bir çok bölgesinde iklim değişikliği politikalarının kadınlar üzerinde yarattığı sosyal ve ekolojik adaletsizlikleri, meselenin politika savunuculuğunu ve sürdürülebilir çözümlerini ele alan çalışmalar sürdürmektedir.

İklim müzakerelerinde *Kopenhag Mutabakatı* (Copenhagen Accord/CA)'nın kabul edildiği 2009 yılındaki 15. Taraflar Konferansında (Kopenhag, COP15) hükümetlerin resmi delegasyonunun % 30'unun kadınlardan oluşması bugüne kadar COP toplantılarına kadınların katılımının rekor düzeyi olarak değerlendirilmiştir. CA'da her ne kadar doğrudan iklim ve kadın bileşenine dair bir karar yer almadıysa da iklim değişikliği çerçevesinde adil, eşitlikçi ve cinsiyete duyarlı bir bakış açısının yerleşeceği işaretleri verilmiştir.

Nitekim, bir sonraki Taraflar Konferansı'nda, 2010'da Cancun'da (Cancun, COP16) hükümetler tarafından kabul edilen *Cancun Kararları* (Cancun Agreements); iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlama, sera gazı emisyonlarını azaltma ve finansman ve teknoloji temini dahil olmak üzere bir di-

¹⁸ 1991 yılında kurulmuş bir sivil toplum örgütüdür.

¹⁹ 2004 yılında kurulmuş bir sivil toplum örgütüdür.

²⁰ 2008 yılında kurulmuş bir sivil toplum örgütüdür.

²¹ 2011 yılında kurulmuş bir sivil toplum örgütüdür.

zi kritik müzakere alanlarında toplumsal cinsiyete atıflar içeren iklim değişikliği konusundaki ilk küresel politika olmuş ve bu kararları 2011'deki Durban Taraflar Konferansı'nda (Durban, COP17) kabul edilen Durban İklim Değişikliği Stratejisi'nde (Durban Climate Change Strategy) yer alan paralel toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları izlemiştir.

2012'de Doha'da yapılan Taraf Devletlerin 18. Konferansında (Doha, COP18) hükümetler; resmi müzakere organlarında toplumsal cinsiyet dengesinin sağlanarak, kadınların tüm süreçlerde temsilini izlemek amacıyla bir raporlama mekanizması oluşturulmasına ve daha da önemlisi kadın ve iklim değişikliği çalışmalarının teşvik edilmesine dair önemli kararlar almışlardır. Doha Taraflar Konferansında ayrıca, bir ilk olarak toplumsal cinsiyet ve iklim değişikliği bileşeninin Taraf Devletler Konferanslarının daimi bir gündem konusu olarak ele alınması kararlaştırılmıştır. Bu kararlar 19. Taraflar Konferansında (Varşova, COP19) pekiştirilmiştir.

Böylece; uluslararası iklim masalarında *köyden küresel düzeye* kadar, toplumsal cinsiyete duyarlı bir iklim politikasının şekillenmesinde, kadınların aktif ajanlar/aktörler olduğu açıkça beyan edilmiştir. Bundan böyle, kadınların bu iklim karar süreçlerine katılımının önemi bir yana ayrıca, kadınlar ve erkekler arasında iklim değişikliğine katkı ve sonuçlarından etkilenme bakımından ortaya çıkan farklar daha çok tartışılmaya başlanmış, kadınların iklim değişikliklerinin sonuçlarından farklı ve eşitliksiz bir şekilde etkilendikleri ya da iklim değişikliğine farklı ölçülerde katkıda buldukları ortaya çıkmıştır.

2014 yılında Lima'da düzenlenen Taraf Devletler 20. Konferansı'nda (Lima, COP20) *Lima Toplumsal Cinsiyet Çalışma Programı* (Lima Work Programme on Gender) başlatılmıştır. Toplumsal cinsiyete duyarlı iklim politikalarının teşvik edilmesine ve bu politikaların etkin bir şekilde uygulanmasına yönelik iki yıllık bir çalışma programı olarak tasarlanan bu inisiyatifle birlikte bu konu uluslararası masalarda daha kararlı ve resmi bir iş programı dahilinde dikkate alınmaya başlanmıştır.²²

Lima Toplumsal Cinsiyet Çalışma Programı iklim değişikliği ile toplumsal cinsiyet faktörleri arasındaki kesişmeyi iki temel bakış açısıyla ele almıştır. Bunlardan biri, kadınların iklim değişikliğinden etkilenebilirliği; diğeri ise iklim değişikliğiyle mücadele alanlarında işaret edilen sürdürülebilir kalkınma süreçlerindeki vazgeçilmez rolleri ve etkinlikleridir. Dolayısıyla, iklim değişikliğiyle mücadelenin her alanında toplumsal cinsiyet eşitliğini göz

²² https://unfccc.int/files/meetings/lima_dec_2014/decisions/application/pdf/auv_cop20_gender.pdf. Erişim: 3 Ağustos 2017.

önünde bulundurmak, kadınların özel ihtiyaçlarını ve önceliklerini ve daha da önemlisi iklim değişikliğini dikkate alan sürdürülebilir kalkınma süreçlerine katılmalarını ve bundan yararlanmalarını sağlamak için uygulamaya dönük eylemlerde bulunmak önemlidir.

Lima Çalışma Programı ile birlikte ilgili paydaşlar bu konuda daha önce görülmemiş bir heyecanla ortak bir taahhüt etrafında birleşmişlerdir. Bu süreçte kadın müzakerecilerin kapasiteleri güçlendirilmiş ve müzakere edilen sonuçlarda bir fark yaratılmış, toplumsal cinsiyet ve iklim değişikliği bağını tanımlayan çok çeşitli bilgi zeminleri/ürünleri yaratılmıştır. Böylece toplumsal cinsiyet eşitliğinin ve kadınların güçlendirilmesinin iklim değişikliği politikalarına ve söylemlerine daha fazla dahil edilmesi için Taraf Devletler, UNFCCC Sekreteryası, BM sistemi kuruluşları ve mali mekanizmalar (Yeşil İklim Fonu/Green Climate Fund, Küresel Çevre Fonu/Global Environment Facility gibi) ile birlikte çalışan kadın kuruluşları/iklim savunucuları arasında daha güçlü ve sistemli işbirliği ortamı oluşturulmuştur.

3.3. Toplumsal Cinsiyet Ve İklim Değişikliği Alanında Çalışan Önemli Uluslararası Kuruluşlar

İklim değişikliğinin cinsiyete bağlı olarak önemli etkiler ve farklılıklar gösterdiği bilimsel açıdan ilk kez *Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli*'nin (Intergovernmental Panel on Climate Change/IPCC) *4. Değerlendirme Raporu*'nda (IPCC Fourth Assessment Report, 2007) açıklanmıştır.²³

Sonraları IPCC'nin 5. Değerlendirme Raporu (IPCC Fifth Assessment Report, 2013) ile diğer güncel raporlarına iklim değişikliği ve toplumsal cinsiyet kesişmelerine dair araştırma sonuçları eklendikçe, bu konu uluslararası kuruluşların iklim gündemine daha etkin bir şekilde girmiş, Birleşmiş Milletlerin öncülük ettiği hemen her uluslararası iklim müzakere zeminlerinde, kadınların ve erkeklerin toplumsal rolleri itibariyle iklim değişikliğinin sonuçlarından farklı ölçüde etkilendiklerine dikkat çekilmiştir.²⁴

²³ IPCC, Climate Change 2007: Impacts, Adaptation and Vulnerability", Working Group II Contribution to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, "Chapter 17: Assessment of Adaptation Practices, Options, Constraints and Capacity, Cambridge University Press, Cambridge, 2007, s. 717-743.

²⁴ TALU, Nuran, Türkiye'de İklim Değişikliği Siyaseti, Editör: İsmail Yılmaz, Phoenix Yayınevi, Ankara, Kasım 2015.

Böylece başta Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve ona bağlı kuruluşlar olmak üzere önemli uluslararası/bölgesel oluşumlar, çalışmalarında kadınlar ile erkeklerin toplumsal rolleri itibariyle iklim değişikliğinin sonuçlarından farklı ölçüde etkilendiklerine yer vermiş bu konuyu toplumsal cinsiyet stratejik planlamalarına dahil etmişlerdir.

3.3.1. Birleşmiş Milletler ve Bağlı Kuruluşları

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme/UNDP), iklim değişikliği ile mücadelede cinsiyete dayalı toplumsal bakış açısını çeşitli ülkelerde yürüttüğü bir çok projeye dahil etmeye başlamıştır. UNDP, toplumsal cinsiyete dayalı farklılıkların ve eşitsizliklerin özellikle iklim değişikliği ile mücadelede etkilere uyum sağlama kapasitesi üzerinde belirgin bir etkiye sahip olduğundan hareketle, toplumsal cinsiyetin özellikle uyum politikaları ile bütünleştirilmesi için çalışmaktadır.

Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın (United Nations Environment Programme/ UNEP) ülkeler için hazırladığı *Ulusal Uyum Eylem Programları* (National Adaptation Programmes of Action/NAPAs) rehberlerinde, iklim değişikliğinin kadınlar ve erkekler üzerindeki farklılaşan etkileri ve kadınların uyum önlemlerinde üstlendikleri yaşamsal rol önemle vurgulanmaktadır. Bu rehberde, cinsiyet eşitliği NAPA hazırlama sürecinin yönlendirici ilkelelerinden biri olarak kabul görmekte olup, ülkelerin NAPA hazırlık süreçlerine kadınların katılımının sağlanması gerektiğine ayrıca işaret etmektedir.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (Food and Agriculture Organization/FAO) tarafından yürütülen ve doğal kaynakların bozulması, çölleşme, ormansızlaşma, kuraklık gibi iklim değişikliğinin çeşitli etkilerinin kadınları tehdit ettiğine dair sayıları giderek artan bir dizi çalışma vardır. Bu çalışmalarda, tarım ve gıda sektörüne dair ülkelerin kalkınma planlarında kadınların karar verme ve siyaset belirleme süreçlerine katılmalarının önemi vurgulanmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü'nün (World Health Organization/WHO) sıcak iklimlerde kadınların ve özellikle hamilelerin vücut dirençlerinin erkeklere nazaran daha kırılgan olduğunu, dolayısıyla iklim değişikliklerinden daha fazla etkilendiğini çeşitli çalışmalarla ortaya koymuştur. Beslenme sıkıntıları, vektörlerin neden olduğu hastalıklar, solunum sistemi hastalıkları, su bağlantılı hastalıklar gibi iklim değişikliğinin dolaylı olarak insan sağlığına yönelik etkilerine kadınlar daha fazla maruz kalmaktadır. İklim değişikliğinin kadınlar üzerinde sağlık açısından fazladan yük oluşturduğu üzerine WHO bünyesinde bilimsel araştırmalar giderek artmaktadır.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization/UNESCO) tarafından cinsiyet ve iklim değişikliği üzerine yapılan çalışmalar daha çok ilgili paydaşların bu konudaki farkındalığını arttırmak yönündedir. UNESCO tarafından hazırlanan *Cinsiyet ve İklim Değişikliği El Kitabı* bu faaliyetlerden biridir.²⁵

3.3.2 OECD, Toplumsal Cinsiyet ve İklim Değişikliği

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (Organisation for Economic Co-operation and Development/OECD) kadınların iklim değişikliği ile olan bağı 2009 yılından bu yana ele almakta olup, bu çerçevede kadınların ve erkeklerin iklim değişikliğinden cinsiyete özgü roller nedeniyle farklı etkilendiği vurgulanmaktadır.²⁶

OECD'ye göre; özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadınlar, maaşlı mesleklere göre tarım gibi doğal kaynaklara bağımlı faaliyetlere orantısız olarak katılmaktadır. Bu faaliyetlerin doğrudan iklim koşullarına bağılı olması nedeniyle farklılıklar, kadınları etkileyecektir.

OECD'nin vurguladığı en önemli etki, kadınların iklim değişikliği nedeniyle tarımsal ekonomi alanında olumsuz etkilenebilir durumda olmalarından ve kısmen bilgi, kaynak ve tarımsal arazi gibi zenginlik kaynakları konusundaki haklarından yararlanma konusundaki göreceli dezavantajlı durumlarından kaynaklanmaktadır. Örneğin kadınların yeni mahsul türlerine ve tarımsal teknolojilere erişimleri sınırlı olmaktadır. Kadınların verimli geçim kaynaklarını değişen iklimin etkilerine uyumlu hale getirmek kapasiteleri görmezden gelinmektedir.²⁷

3.3.3 AB, Toplumsal Cinsiyet ve İklim Değişikliği²⁸

Avrupa Birliği'nin (AB) iklim değişikliğiyle ilgili politikalarında başlan-

²⁵ TALU, Nuran, Türkiye'de İklim Değişikliği Siyaseti, Editör: İsmail Yılmaz, Phoenix Yayınevi, Ankara, Kasım 2015.

²⁶ TALU, Nuran, Türkiye'de İklim Değişikliği Siyaseti, Editör: İsmail Yılmaz, Phoenix Yayınevi, Ankara, Kasım 2015.

²⁷ Integrating Climate Change Adaptation into Development Co-operation , Policy Qu- idance, OECD, Paris, 2009.

²⁸ Bu bölümde Ezgi Kovancı ve Duygu Yıldız Karakoç tarafından yazılan "İklim Ada- letsizliğine Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Bakış" başlıklı makaleden yararlanıl- mıştır 2017, Ankara, 2017.

gıçta toplumsal cinsiyet ve eşitliği konusunun çok fazla yer almadığı görülmektedir.²⁹ Ancak son zamanlardaki gelişmelerle birlikte, özellikle daha fazla kadın örgütünün iklim konusunda uluslararası alanda kendine yer edinmeye başlaması, kadın ve toplumsal cinsiyet konularının gündeme gelmesi iklim değişikliğine toplumsal cinsiyet açısından bakılmasını AB ülkelerinde dikkat çeken bir konu haline dönüştürmüştür.

Toplumsal cinsiyet eşitliği alanında çalışan bir AB kuruluşu olan Avrupa Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü (EIGE), 2012 yılında toplumsal cinsiyet eşitliği ve iklim değişikliği konusunda AB göstergelerini içeren “*Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve İklim Değişikliği*” başlıklı bir rapor yayınlamıştır. Bu rapora göre; kadınların, iklim değişikliğinin etkilerinden daha fazla etkilenmesine karşın onların bakış açıları ve gereksinimlerinin yeterince dikkate alınmadığı vurgulanmaktadır.³⁰ Raporun sonuçları iklim değişikliğine karşı etkin önlemler alınabilmesi için iklim değişikliği karar verme sürecinde daha fazla kadına ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.³¹

EIGE Raporuna göre kadınlar, AB üyesi devletlerin kamu sektöründeki iklimle ilgili karar verme görevlerinin sadece yaklaşık dörtte birinde bulunmaktadır. Üye devletler arasında iklim değişikliği politikalarına ilişkin yüksek düzeyde karar verme görevlerinde bulunan kadınların oranı, % 8 (İtalya) ile % 50 (İsveç ve Finlandiya) arasında değişiklik göstermektedir. Bu analizde, iklim değişikliği konusundaki uluslararası müzakerelerde ilerleme sağlanması konusunda AB'nin öncü rolüne karşın, Avrupa ve uluslararası düzeylerde politika girişimleri ve tartışmalarında toplumsal cinsiyet boyutu büyük ölçüde eksik kaldığı sonucuna varılmıştır. Bu durum doğal olarak AB iklim değişikliği politikaları ve çalışmalarını olumsuz etkilemektedir.

Avrupa Komisyonu DG Çevre kurumunda yüksek düzeydeki görevlerin sadece % 25'inde kadınlar bulunurken DG Dolaşım ve Ulaştırma kurumunda

²⁹ Anne Bonewit, The Gender Dimension of Climate Justice, European Parliament, Directorate General for Internal Policies Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs, Brussels, 2015, s. 12-13.

³⁰ EIGE (European Institute for Gender Equality), Review of the Implementation in the EU of area K of the Beijing Platform for Action: Women and the Environment Gender Equality and Climate Change Report, Luxembourg, 2012 (<http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/Gender-Equality-and-Climate-Change-Report.pdf>). Erişim: 29 Haziran 2017.

³¹ <http://eige.europa.eu/content/news-article/climate-needs-more-women-in-decision-making>. Erişim: 19 Haziran 2017.

bu rakam, % 13'e düşmektedir. Avrupa Komisyonu'nda genel veri örneklerinin göreceli olarak az olmasına karşın bu, ulaştırma sektöründeki ulusal bakanlıklarda çalışan kadınların yetki düzeyi düşüktür. EIGE, iklim değişikliğine karşı etkin önlem alabilmek için iklim değişikliği karar verme sürecinde daha fazla kadına ihtiyaç duyulduğunu vurgulamaktadır.

EIGE araştırmaları yerel, ulusal veya uluslararası düzeyde kadınların iklim değişikliğine dair karar alımına katılımının erkeklerle eşit olmadığını göstermektedir. Bu düşük katılım kadın ve erkek arasındaki geleneksel işbölümüne dayanan kurumsal ve kültürel yapılardan ve eğitim tercihinden kaynaklanmaktadır. Kadınların katılımının enerji, ulaşım, tarım, su, kentleşme gibi iklim değişikliğini doğrudan etkileyen sektörel/tematik politikalarda erkeklerle orantılı olması önemsenmesi gereken bir konudur. Ancak, EIGE araştırmaları kadınların çevresel politika yapımında daha yüksek oranda yer almalarına rağmen, enerji ya da ulaşım sektörlerine katılımın, bu sektörlerdeki erkek egemen iş kültürünün varlığından dolayı daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır.³²

3.4. Toplumsal Cinsiyet ve Paris İklim Anlaşması

Aralık 2015'de UNFCCC Taraf Devletlerin 21. Konferansında (Paris, COP21) kabul edilen ve 4 Kasım 2016 itibariyle onaylanan Paris İklim Anlaşmasında Tarafların, iklim değişikliğine karşı önlem alırken toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınların güçlendirilmesi ve nesiller arası eşitliğe saygı göstermeleri, teşvik etmeleri ve kendi yükümlülüklerini dikkate almaları gerektiği belirtilmektedir.

Anlaşmanın işlerliğe kavuşması için etkin politika mesajları veren Dibaçe bölümünde, iklim mücadelesinde cinsiyetler arası eşitlik ve kadınların bu alanda güçlendirilmesinin altı çizilmiştir:

“İklim değişikliğinin insanlığın ortak bir kaygısı olduğunu kabul ederek, Tarafların iklim değişikliğine müdahale amaçlı eyleme geçtiklerinde insan hakları, sağlık hakkı, yerli halkların, yerel toplulukların, göçmenlerin, çocukların, engellilerin ve hassas durumdaki kişilerin hakları, kalkınma hakkı ve ayrıca *cinsiyetler arası eşitlik, kadınların güçlendirilmesine* ve kuşaklararası adalet konularındaki yükümlülüklerine uygun hareket etmeli, bu hususlara saygılı olmalı ve onları geliştirmelidir”.³³

³² EIGE (European Institute for Gender Equality), Review of the Implementation in the EU of area K of the Beijing Platform for Action: Women and the Environment Gender Equality and Climate Change Report, Luxembourg, 2012, s.43.

³³ Paris Agreement (Preamble): “...Acknowledging that climate change is a common

Bu beyan, iklim değişikliğinin toplumsal cinsiyetle bağlantılı boyutlarının, uluslararası bir anlaşma düzeyinde ilk kez açıkça kabul edildiğini göstermektedir. Paris Anlaşması kadınların iklim politikaları ve çalışmalarının şekillendirilmesine tam, eşit ve etkin katılımlarının yanı sıra Sözleşme ve Paris Anlaşması kapsamındaki çalışmalara toplumsal cinsiyet perspektifinin sistemli olarak dahil edilmesi konusunda önemli bir yetki sunmaktadır. Bu durum aynı zamanda iklim değişikliği ile mücadelede toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili yükümlülüklerin teşvik edilmesi anlamını taşımaktadır.

Sonuç

İklim değişikliği ile mücadele politikalarında cinsiyet eşitliğinin dikkate alınmasında atılan adımlar bugün için yeterli değildir. Her ne kadar birçok ülkede iklim değişikliğinin temel unsurlarından olarak sürdürülebilir kalkınma programlarına cinsiyet konularının entegrasyonu için çalışmalar artıyor olsa da, bu konuları eyleme dönüştürmek bir yana, cinsiyet eşitliğinin sosyal adalet meselesi olarak algılanmasında gelenekçi bakışlar halen hâkimiyetini sürdürmektedir.

İklim ve kadın bileşenlerini gözetilen uluslararası akitlere bakıldığında, ülkelerin yönetimlerinin hemen hepsinin iklim ve cinsiyet konulu küresel taahhütleri kabullendiği görülmektedir. Ancak bu anlaşmalar çerçevesinde oluşturulan politikalar, ulusal seviyelerde toplumsal cinsiyeti dikkate alan iklim politikalarının geliştirilmesine henüz yardımcı değildir. Oysa cinsiyet eşitlikçi iklim politikaları oluşturmak sadece iklim değişikliği ile mücadele için değil, aynı zamanda cinsiyet ayrımını azaltmak için önemli bir fırsat olarak görülmelidir.

KAYNAKÇA

BONEWIT, Anne, The Gender Dimension of Climate Justice, European Parliament, Directorate General for Internal Policies Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs, Brussels, 2015.

concern of humankind, Parties should, when taking action to address climate change, respect, promote and consider their respective obligations on human rights, the right to health, the rights of indigenous peoples, local communities, migrants, children, persons with disabilities and people in vulnerable situations and the right to development, as well as *gender equality, empowerment of women* and inter-generational equity...".

- EIGE (European Institute for Gender Equality), Review of the Implementation in the EU of area K of the Beijing Platform for Action: Women and the Environment Gender Equality and Climate Change Report, Luxembourg, 2012.
- KOVANCI, Ezgi, KARAKOÇ, Duygu Yıldız, İklim Adaletsizliğine Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Bakış Ankara, 2017.
- Integrating Climate Change Adaptation into Development Co-operation Policy Quidance, OECD, Paris, 2009.
- IPCC, Climate Change 2007: Impacts, Adaptation and Vulnerability”, Working Group II Contribution to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, “Chapter 17: Assessment of Adaptation Practices, Options, Constraints and Capacity, Cambridge University Press, Cambridge, 2007.
- REC Türkiye, A’dan Z’ye İklim Değişikliği, Ankara, 2015.
- TALU, Nuran, Türkiye’de İklim Değişikliği Siyaseti, Editör: İsmail Yılmaz, Phoenix Yayınevi, Ankara, Kasım 2015.
- WATKINS, Kevin, Director and Lead Author, Human Development Report 2007/2008, United Nations Development Programme, New York, 2008.

Elektronik Adresten Yararlanılan Kaynaklar

- <http://unfccc.int/2860.php>
- <http://www.esrl.noaa.gov/gmd/ccgg/trends/>
- www.unfccc.int
- http://unfccc.int/paris_agreement/items/9485.php
- https://unfccc.int/files/meetings/lima_dec_2014/decisions/application/pdf/auv_cop20_gender.pdf.
- <http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/Gender-Equality-and-Climate-Change-Report.pdf>.
- <http://eige.europa.eu/content/news-article/climate-needs-more-women-in-decision-making>.
- <http://www.unwomen.org/en/news/stories/2015/9/bangladesh-climate-change>.